

Милун Стијовић

Историјски институт, Београд – Србија

e-mail: milunstijovic@yahoo.com

РАШКО-ПРИЗРЕНСКИ МИТРОПОЛИТИ И СРПСКИ КОНЗУЛАТ У ПРИШТИНИ¹

Апстракт: У раду је описан однос рашко-призренских митрополита и српских конзула у Приштини, њихова сарадња, као и рад митрополита у периоду од оснивања Конзулата 1889. године до ослобођења Косова и Метохије од Турака. Описан је и утицај Владе Краљевине Србије и конзула на одлуку да се за митрополите постављају Срби, на избор самих митрополита, као и на оставку једног од њих.

Кључне речи: Рашко-призренска митрополија, Српски конзулат у Приштини, Срби на Косову и Метохији, Стара Србија, Краљевина Србија.

Српски конзулат у Приштини отворен је 1889.² године на иницијативу Стојана Новаковића, тада српског посланика у Цариграду, а у оквиру шире дипломатске акције помоћи српском народу под Турцима. У условима потпуне анархије и безакоња који Србима у Старој Србији неретко нису омогућавали ни голо преживљавање, Срби су често спас тражили у исељавању или примању ислама, које је у крајњем исходу водило и арбанашењу. Српски конзуларни представници улагали су велике напоре да дипломатским путем, а повремено тражећи и друге начине,³ заштите српски народ и његове интересе на Косову и Метохији. Задатак конзула био је да, осим физичке заштите, учврсте Србе у њиховој вери, језику и традицији, да спрече њихово однарођавање. Ту улогу је вековима имала Српска православна црква. Она је била од пресудног значаја за очување српског националног бића и развој националне свести код Срба за све време од губитка државе до њеног поновног успостављања. Зато је питање цркве спадало међу најважнија питања српског народа у Турској. Оно је имало не само верски него и просветни⁴ и политички значај.⁵ Због тога је српска влада, на челу са Милутином Гарашанином, улагала велике напоре да Срби почну преузимати од Грка владичанске столице Рашко-призренске и Скопске епархије.⁶

1 Рад је настао као резултат рада на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја *Европа и Срби: подстицаји и искушења европске Модерне* (ев. бр. 177031).

2 Датуми у тексту наведени су по новом календару, док су по старом календару једино датуми у напоменама који у документима означавају време њиховог настанка.

3 То су махом биле палијативне мере кратког домета – повремено наоружавање Срба ради самоодбране, сарадња с Албанцима, поткупљивање појединих главара поклонима, најчешће оружјем, плаћање Албанаца да штите српска села и манастире, убиства појединих окорелих албанских зликоваца и др.

4 Турске власти су право на отварање и рад школа признавале само верским заједницама.

5 Црква је у Турској имала обележје народности.

6 Видети: Недељковић 2012, 375–385.

Спроведећи политику своје владе српски конзуларни представници у Приштини остваривали су интензивну сарадњу и контакте са митрополитима Рашко-призренске епархије, а са неким од њих били су у пријатељским односима. У време отварања конзулата, 1889. године, владичанско место заузимао је Грк Мелентије, устоличен у Призрену 1854. године. Иако о њему постоје опречна мишљења, сматра се за једног од бољих фанариотских епископа. За време његове управе отворена је, 1871. године, Призренска богословија, која је радила под његовом заштитом,⁷ а подигнута је и нова црква Св. Ђорђа у Призрену, у чијој је изградњи и материјално учествовао.⁸ Петар Костић је изјављивао да он „није био фанатичан Грк”,⁹ а позната су и многа добра која је учинио српском народу. Краљ Александар Обреновић одликовао га је орденом Св. Саве првог степена.

Ипак, и поред свега овога, у конзулским извештајима налазимо бројне примере његових поступака који су изазивали негодовање конзула и српског народа. Вицеконзул Бранислав Нушић је извештавао како Мелентије забрањује људима да шаљу своју децу у школе и како о школама говори с подсмехом, оптуживао га је да је дозволио да његовом епархијом завладају бугарска, као и протестантска пропаганда, коју је конзулат тек сузбио. Бројним примерима показивао је порочну страну Мелентијеве личности. Писао је да је неморалан и развратан, да у свакој вароши има по неколико наложница, да „тргује и са вером и са црквом” – наплаћује запопљавање у зависности од тога колико од кога може да узме, а запопљује сваког ко му плати и онога ко хоће да узме за жену његову наложницу које се заситио или која је остала са њим трудна, према народу се понаша као и обесне турске силеције – пред њим се метанише, он тера свештенике да љубе његове папуче при чему их исмева.¹⁰ Јанићије Поповић га је називао злогласним рашко-призренским владиком.¹¹ Секретар српског конзулата у Скопљу Васиљевић изражавао је у писму министру Николићу чуђење што је српска влада одликовала Мелентија орденом Св. Саве I реда и износио тврдњу да и конзул Јастребов сматра да Мелентију не треба дати орден, јер он „никада није ... био наш пријатељ”.¹² Митрополит Мелентије је изазивао отпор и у самом српском народу. Приликом његове прве посете Пљеваљском санцаку 1895. године Срби су показали отворено непријатељство према њему, које се пренело и на остале делове митрополије и претворило у покрет против митрополита.¹³

Упркос овако негативном ставу, историјска документа и релевантна литература дају другачију слику о митрополиту Мелентију и доводе до закључка да је дао велики допринос српском народу у Старој Србији.¹⁴

Када се, 1895. године, митрополит Мелентије тешко разболео, српска влада је актуелизовала проблем постављања Срба за митрополите Рашко-призренске епархије. Дала је упутства посланству у Цариграду и конзулатима у Приштини и Скопљу за ангажовање око постављења архимандрита Дионисија за администратора или митрополита у Призрену. Видног удела у решавању митрополитског питања имао је вицеконзул Нушић. По његовим упутствима црквено-школске општине слале су молбе са потписима најугледнијих људи тога краја, у којима се тражило „постављење

7 Слијепчевић 1991, 440.

8 <http://www.eparhija-prizren.com/sr/eparhija>.

9 Костић 1928, 19.

10 *Документа о Рашкој области 1890–1899*, приредио Милић Ф. Петровић, Београд 1997, бр. 250.

11 Поповић 1987, 116.

12 Петровић, *Документа*, бр. 181.

13 *Историја српског народа*, 279.

14 Недељковић 2014, 403–414.

Дионисија или ма ког другог Србина за рашко-призренског митрополита”.¹⁵ У Цариград је отпутовала делегација састављена од свештеника и виђених Срба која је преко српског посланика Владана Ђорђевића тражила од султана да им се испуни захтев. На вест о Мелентијевој болести из Цариграда је у Призрен послат некадашњи драчки митрополит Висарион. Међутим, Срби су га дочекали непријатељски, не дозволивши му да врши богослужење, нити да уђе у митрополију. Висарион је после две недеље сам напустио Призрен. Овим је завршена управа митрополита Грка Фанариота, који су на месту Рашко-призренске митрополије столовали од 1830. године.¹⁶

Децембра 1895. добијена је сагласност Порте да се на место рашко-призренског митрополита постави Србин Дионисије Петровић. То је био велики успех српске дипломатије, остварен уз помоћ Русије, Цариградске патријаршије и српских конзулата у Приштини и Скопљу.¹⁷ Срби су новог митрополита дочекали са одушевљењем. Приликом прве посете Приштини, дочекан је „као Христос у Јерусалиму!”¹⁸

Митрополит се, према упутствима српске владе, посветио реформаторском раду – радио је на реорганизацији црквене и школске управе, отварао нове школе, обнављао наставнички кадар, стварао нове црквено-школске општине.¹⁹

Но, митрополитова чврста рука, његови поступци, понекад и прека нарав, нису увек наилазили на разумевање српских конзуларних представника. Деловођа Конзулата Стеван Матијасић замерао му је да се „латио послова који нису били приоритетни за српски народ – школска питања, повишица поповских прихода, подела парохија, уређивање манастира, силно запопљивање и закалуђеривање”.²⁰ Сматрао је да је потребније било да се прво упозна са приликама у којима Срби живе и „да се згодним начином утемељи у срцу своје пастве”.²¹ Матијасић је и иначе био митрополитов оштар критичар. „Он је у својему суду више брз, но што би по његовом положају по њега и по нас ... било корисно“, писао је и наводио примере како „на неосновано потказивање он стражарно спроводи из Липљана у Приштину старога а нами добро познатога и заслужног учитеља Дену Дебелковића, затим га истерује из службе и неће у његовој епархији да му да ни за учитеља ни за свештеника ... али на моју преставку пристаје да му се да пензија”. Замерао му је и да се не држи обећања да ће „бесплатно запопљивати”, да тражи да му се метанише, не одговара на писма хитне садржине, прима потказивања, а „како за тај посао угледни људи нису, то му избор људи није најсрећнији”.²²

Митрополит Дионисије је био у сукобу и са ректором Богословије, а наилазио је и на неразумевање управе црквено-школских општина, ненавикнуте на централну црквену власт.²³ Према Нушићевим извештајима, није био омиљен ни у народу. Велико

---

15 Архив Србије (=АС), Посланство у Цариграду, 1895, кутија 11, ф. III, р. 222, ПП № 455, конзул у Скопљу Станковић – министру Богићевићу, 21. VI 1895.

16 Недељковић 2012, 379–380.

17 Војводић 1991, 171.

18 „Попови у одеждама, учитељи са ђацима, а народ од детета до старца у свечаном оделу, начинили шпалир ... и сваки је држао у руци по букет цвећа и пред владиком бацао. ... Народ се са сузама тискао да га у руку и скут пољуби и прими српски благослов.” (Поповић 1987, 116).

19 *Косово и Метохија у српској историји*, 241.

20 АС, Министарство иностраних дела (=МИД), Политичко-просветно одељење (=ППО), 1897, р. 160, ПП № 49, деловођа Конзулата у Приштини Матијасић – министру иностраних дела Симићу, 17. III 1897.

21 Исто.

22 Исто.

23 Исто, 17. II 1897.

незадовољство изазивало је то што држи општинске седнице у митрополији.²⁴ Био је оштар у кажњавању учитеља и свештеника, замерано му је то што је, по Нушићевом казивању, калуђерио свештенике удовце мимо њихове воље, како би манастирима обезбедио калуђере.²⁵ Због сукоба у Призрену морао је октобра 1896. да пређе у Пљевља, одакле се вратио половином 1897. на позив српског конзула у Приштини.²⁶

Вицеконзул Нушић наводи да руски конзул Аћимовић у писму упућеном њему замера митрополиту што од пастве у Призрену тражи мирију за две године, и то од свакога, не обазирећи се на сиромаштво појединаца: „Излази да је Грк више узимао у обзир сиромашно стање човека него Србин”.²⁷ Митрополит је имао неспоразуме и са конзулом Тодором Станковићем у време његовог другог службовања у Приштини. Проносили су се гласови да Станковић пакости и смета у раду Дионисију, због чега се Дионисије писмено жалио Министарству, а Станковић Министарству и генералном конзулу наводио доказе о свом потпуно супротном понашању. Изјављивао је да је он, наспрот оптужбама, учинио много да заштити митрополитов ауторитет. Одбијао је све који су се жалили на митрополита и „упућивао на послушност према духовном старешини“, који је Србин, и кога су Срби „са толико жртава мучно извојевали”.²⁸ Ни генерални конзул у Скопљу Куртовић није налазио потврде за гласове да Станковић „пакости и смета у раду г. Митрополиту”.²⁹

Митрополитов рад је, међутим, наилазио на одобравање конзула Светислава Симића. Када је, 1899. године, у Богословији избила побуна ученика шестог разреда, незадовољних што нису испуњени њихови захтеви да се стане на пут недолжном понашању двојице професора,³⁰ митрополит Дионисије је изашао с тврдњама да су подстрекачи буне угледни Призренци – Цветко Благојевић, Крста Патрногић и Тома Чемерићи, а да иза свега тога стоји референт основних школа у скопској епархији Петар Костић, зато што му митрополит не дозвољава да ради у Призрену. Конзул Симић је делио митрополитово мишљење и подржавао га, за разлику од генералног конзула у Скопљу, који је сасвим другачије гледао и на побуну и на узроке побуне. Када се побуна сасвим отела контроли, па је и школа морала неколико месеци да престане да ради, приштинском конзулату је званичним актом наложено да се стара о Богословији.³¹

Симић је подржавао митрополита Дионисија и у његовим настојањима да преуреди Богословију. У писму министру Владану Ђорђевићу он износи митрополитово мишљење о томе изражавајући своју сагласност са њим и каже да је „питање о уређењу призренске богословије на начин који би онемогућавао досадашње немиле појаве у овом нашем најстаријем и најважнијем заводу у Турској” често био предмет разговора између

---

24 Петровић, *Документа*, бр. 296.

25 Нушић наводи, између осталих, пример попа Станоја Рашића, кога је за неку погрешку митрополит Дионисије најпре укорио пред целим народом, па му забранио да буде наставник, затим при деоби нурија њега оставио да буде свештеник само приштинским Циганима и на крају га преместио у Велику Хочу (Петровић, *Документа*, бр. 296).

26 *Историја српског народа*, 305.

27 Петровић, *Документа*, бр. 296.

28 АС, МИД, ППО, 1897, р. 602, ПП № 284, конзул у Приштини Станковић – министру правде и заступнику министра иностраних дела Христићу, 4. XI 1897; АС, МИД, ППО, 1898, р. 136, № 690, генерални конзул у Скопљу Куртовић – министру иностраних дела Ђорђевићу, 27. V 1898.

29 АС, МИД, ППО, 1898, р. 136, № 690, генерални конзул у Скопљу Куртовић – министру иностраних дела Ђорђевићу, 27. V 1898.

30 Један од њих, Светозар Павић, напустио је Богословију, али је Макарије постављен за васпитача.

31 Новаков 2014, 156.

њега и митрополита, нарочито због нереди који су се догодили „као одјек интрига који се у граду ван Завода плету, против угледа г. митрополита”.³²

Конзул Сима Аврамовић је писао да је Дионисије „стасит и угледан а блага, светитељска лика”.³³ Јанићије Поповић наводи да је био „љубазан, сталожен, тих и миран”, као и да је умео да прихвати и исправи своје грешке.³⁴

Упркос замеркама које су из конзулата стизале у Београд, српска влада и краљ Александар Обреновић сматрали су да митрополит Дионисије за свој рад заслужује одличје. Одликован је орденом Св. Саве I степена, који су му уручили генерални конзул у Скопљу Куртовић, конзул у Приштини Станковић и секретар Министарства иностраних дела Светислав Симић, у Грачаници 5. јуна 1898. године, целивајући руку „будном стражару свете православне цркве, врлом оцу и добром поглавици народа поверене му благоспасајеме епархије, узоритом Србину, достојном посленику Св. Саве, Господину Дионисију”.³⁵

После Дионисијеве смрти, децембра 1900. године, место рашко-призренског митрополита преузео је Нићифор Перић. Он је наставио рад свога претходника на отварању школа и јачању просветне аутономије српског народа. У томе су га ометале турске власти, упорно настојећи да ограниче верска и просветна права Срба у Старој Србији и да строже надзиру наставне програме и учитеље српских школа.³⁶

За митрополита Нићифора су везана два крупна питања, која су довела митрополита у сукоб и са конзулатом и са српском владом – то су дечанско и учитељско питање.

Србија је желела да преко манастира Дечана очува и учврсти српски идентитет у Метохији. Међутим, Дечани су били запустели и без подмлатка, а стање у аутокефалној српској цркви Краљевине Србије није било такво да би у већем броју могли да се пошаљу монаси Србима на Косову и Метохији. Осим тога, Дечани су били у веома тешком положају – неизмирена крвнина, велики дугови и малисорска опсада отежавали су и иначе тежак живот манастирског братства. У таквим околностима појавила се замисао да се у манастир доведу руски монаси из келије Светог Јована Златоустог на Светој Гори. Митрополит Нићифор је прихватио долазак руских монаха, надајући се да ће се на тај начин смањити притисак Албанаца на метохијске Србе. Званичници српске владе сматрали су да би руски монаси увели ред у српске манастире чиме би се „католичкој пропаганди ставила јача и поузданија брана”, али су истицали да рашко-призренска епархија мора да задржи „безусловно старешинство и врховни надзор”. Митрополит Нићифор је децембра 1902. склопио нацрт споразума са златоустовцима. Њиме је манастир дат „игуману и братији на потпуну управу и расположење”, уз наведена митрополитова права. Српски дипломати имали су бројне примедбе на овај споразум, али, како оне нису стигле благовремено, митрополит Нићифор је склопио и коначан споразум, под истим условима, јануара 1903.

Међутим, убрзо пошто су руски калуђери дошли, њима нису били задовољни ни српски конзули у Приштини, ни влада у Београду, ни митрополит Нићифор, пошто су се они понашали као да је манастир руски,³⁷ нису се обазирали ни на Митрополију ни

---

32 Исто, 153.

33 АС, МИД, ППО, 1900, р. 495, конзул у Приштини Аврамовић – министру иностраних дела Ђорђевићу, 5. VI 1900.

34 Поповић 1987, 170.

35 АС, МИД, ППО, 1898, р. 136, № 690, генерални конзул у Скопљу Куртовић – министру иностраних дела Ђорђевићу, 27. V 1898.

36 *Косово и Метохија у српској историји*, 241.

37 То је од почетка била крупна замерка српских дипломатских представника. Начелник

на Конзулат у Приштини, уносили су раздор у српско становништво.³⁸ Поделу су подстицали руски монаси, а помагао им је и руски конзул Тухолка.³⁹

Децембра 1906. митрополит Нићифор је установио да је манастир презадужен. Незадовољан радом игумана Кирила и због редоследа помињања великодостојника приликом богослужења, а и сматрајући игумана одговорним за хаџи-Рувимову смрт, митрополит Нићифор је предлагао његово удаљавање из Дечана. Српска влада се прво сложила с тим, али је после непромишљеног покушаја архимандрита Мирона, Нићифоровог штићеника, да уз помоћ Арнаута избаци руске калуђере из Дечана, одустала. Вицеконзул Ракић је предузео мере да спречи Мирона у његовој намери да избаци калуђере, захтевао је и од митрополита да то чини, но Мирон и поред митрополитових и Ракићевих упозорења није одустајао од намере. Пећки Срби су тражили од Порте да се Мирон уклони из Пећи. Ракић је такође сматрао да би то требало учинити.⁴⁰ Но, митрополит Нићифор није делио Ракићево мишљење.

Треба напоменути да је и раније било предлога од стране Албанаца да уклоне руске калуђере. Емин-паша Махмудбеговић је почетком 1907. године понудио Конзулату да за награду истера руске калуђере из Дечана. Митрополит је био склон да понуду прихвати, но Ракић је то сматрао вишеструко штетним.⁴¹ У међувремену је стигла и наредба из Министарства да се сваки рад на дечанском питању обустави због помоћи руске дипломатије које је била неопходна српској влади око решавања велешко-дебарског владичанског питања.

Митрополит је уз помоћ својих присталица предузимао на своју руку његово покретање. Јаз између митрополитових сарадника и руских конзула се продубљивао, нарочито када се један Србин, по повратку из Србије, похвалио да је на реверс донео ручну бомбу којом ће истерати руске калуђере. Конзул Милан Пећанац је морао да убеђује руског конзула у Митровици да је у питању дело усижаних мозгова и да је од тог Србина одузео бомбу.⁴² Истовремено је расла и нетрпељивост између руских калуђера и руских присталица међу Србима, с једне, и митрополита и српских националних радника, с друге стране. Руски конзулат у Призрену је чак једно време одбијао да преко својих канала шаље поверљиву српску пошту за Београд, како је то деценијама уназад чинио.⁴³

Министарство је препоручивало Посланству и Конзулату да саветују митрополита да се уздржава од оштрих поступака, али митрополит није био уздржан. Писао је Разумовском писма љутитим тоном, што је изазвало његово незадовољство. То је подстакло Ракића да интервенише и стилизује митрополитове одговоре „незгодне у многим погледу“.⁴⁴

Политичко-просветног одељења Светислав Симић, у писму од марта 1904. руском конзулу у Скопљу Тухолки износи свој став да је требало довести руске калуђере, али као сабраћу, „који би поучавали и калуђерском животу и примерној економији“ и да ничим није смело бити нарушено српско обележје манастира. Међутим, постигнути споразум митрополита Нићифора и оца Кирила „не може да издржи ни најблажу критику ни с политичкога ни с канонскога гледишта“.
(Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914 (=ДСПКС), I–2, бр. 54).

38 У Београду су новине писале о националној издаји, а посебно аустрофилске Вечерње новости. Српски политичари су користили дечанско питање за своје беспопштедне страначке борбе. Србија је била у незавидном положју – морала је стално да моли Русију за дипломатску помоћ у Старој Србији, а због домаћег јавног мњења није смела да попусти у питањима Хиландара и Дечана.

39 Батаковић 2007, 134.

40 ДСПКС, II-4/I, бр. 153.

41 ДСПКС, II-3/II, бр. 409.

42 ДСПКС, III-3, бр. 410.

43 Батаковић 2007, 157.

44 Исто.

Спорови митрополита и представника српске власти водили су се и другим поводима, пре свега у вези са школством. Почетак XX века обележен је сукобима између митрополита Нићифора и српских учитеља – због митрополитовог кажњавања и премештања учитеља. Како би заштитили своја права, они су, крајем 1902. године, организовали зборове у Призрену и у Приштини. Митрополитова реакција на ово била је оштра – неке учитеље је избацио с посла, неке новчано казнио, а на неке вршио притисак да повуку потпис са резолуције коју су учитељи донели. Ситуација је постала још компликованија када је Нићифор заоштрио своје односе са ректором Богословије Стеваном Димитријевићем због премештања неких учитеља. Претила је опасност од потпуне блокаде наставе. Конзул Аврамовић је такође био непријатељски расположен према ректору и негативно се изражавао о њему.⁴⁵ Министарство је, међутим, прихватило ставове шефа пропаганде Светислава Симића, који је поднео врло афирмативан извештај о ректору, и у писму Аврамовићу ставило до знања да подржава Димитријевића. Наложило је конзулу да се потруди да се између ректора и митрополита успостави узајамно поверење.⁴⁶ Конзулат у Приштини наредио је фебруара 1903. премештеним учитељима да у року од осам дана буду на новим дужностима. Међутим, када је Министарство послало коначан распоред учитеља за школску 1903/1904, митрополит је, према извештају конзула Михаила Марковића, категорички одбио да га прихвати.⁴⁷ Настојећи да умири насталу ситуацију и исказујући став да митрополит није радио на смиривању стања, министар иностраних дела Андра Николић у писму Конзулату истиче да све што се дешава иде на штету политичко-просветног рада Србије у Старој Србији. Он критикује митрополитову склоност да ради самостално, мимо упутстава добијених из Србије и упозорава да школе и учитељи морају бити под управом Министарства иностраних дела Србије, да су митрополити дужни да своја права која су им осигурана патријаршијским привилегијама ставе у службу српских народних интереса, а да имају искључиво право да се старају о цркви и црквеним пословима, док су конзули одговорни за усклађивање тих привилегија према упутствима Министарства и немају право да се мешају у митрополитске наредбе у вези са манастирима, црквама и свештеницима.⁴⁸ Пашић такође интервенише код Конзулата, налажући да учине „апел на патриотизам митрополита рашко-призренског”, да му саветују да се уздржи „од свега што би могло нанети штету нашем просветном раду” и да се „у раду саобрази с датим [...] инструкцијама”, у противном ће морати сам да плаћа издржавање школа и учитеље.⁴⁹ Но, митрополит је наставио да ради по својој вољи. Фебруара/марта 1904. даје до знања конзулу Марковићу да неће радити у складу са наредбама из Министарства.⁵⁰ Био је чврсто решен да уклони све учитеље које је Министарство распоредом поставило, а на њихова места постави „своје кандидате”, а, осим тога, дипломе оних учитеља који су му се замерили није слао на потврђивање у меарифат у Скопље, чиме их је изложио репресалијама од стране турских власти. Тек је

---

45 Сима Аврамовић је пријатељевао с митрополитом Нићифором и с њим заједно, по речима Јанићија Поповића, организао по Приштини, што је изазивало подозрење и негодовање патријархалне средине (Поповић 1928, 171–176).

46 Новаков 2014, 171.

47 Дошавши на место Аврамовића, Михаило Марковић је заузео сасвим другачији став према митрополиту. Није хтео да се меша у црквене послове, а није дао владици Нићифору да се меша у просвету и политику. Јанићије Поповић пише да су конзул и владика били у завади па је то утицало да се и народ подели у два табора (Поповић 1928, 179–181).

48 Недељковић 2003, 123.

49 ДСПКС, I–1, бр. 519.

50 ДСПКС, I–2, бр. 5.

током лета 1904. године дошло до смиривања сукоба између учитеља и митрополита. На то су утицали упозорење Министарства да се њихове наредбе и препоруке послате из конзулата у Приштини и Скопљу и посланства у Цариграду морају поштовати, као и погоршање политичко-безбедносне ситуације у Косовском вилајету.

Дошавши за конзула у Приштину јула 1904. године, Спалајковић је као прву своју дужност видео поправљање рђавих односа између Конзулата и Митрополије, који су представљали „повољан терен за развијање најразноврснијих интрига”. Спалајковић је тврдио да је, без обзира на архијерејеву „прекомерну осетљивост”, неповерење према њему у основи неоправдано.⁵¹ „Ја сам уверен, да ће он од сад слепо слушати сваку Вашу наредбу”, писао је Пашићу. „Тај је човек сасвим измењен. И не личи на оног каквог су га представљали у ранијим извештајима упућиваним Министарству. Ја се готово сваки дан виђам с њим. Позивам га врло често на ручкове и вечере. Чиним му поклоне. Понашам се према њему као највећи његов пријатељ. Подвргао сам га, дакле, сасвим свом утицају.”⁵² На Спалајковићеве добре односе с митрополитом Конзуларно одељење, а нарочито његов шеф Јован Јовановић Пижон, није гледало с благонаклоношћу.⁵³

За разлику од Спалајковићевих, односи конзула Милана Пећанца с митрополитом Нићифором били су константно лоши. Непрестано су се жалили један на другог Министарству. Када је после оштрог сукоба са митрополитом у децембру 1908. Пећанац Пашићу послао телеграм у коме оптужује митрополита да ради против конзула и Конзулата, у Београду је донесена одлука да на Пећанчево место дође Ракић.⁵⁴

Године 1908. избио је нови велики сукоб између митрополита и српске дипломатије, који је кулминирао 1910. године. Митрополит је, позивајући се на патријаршијске привилегије, одбијао да се повинује наредби младотурских власти да се сведочанства српских учитеља оверавају у турским надлештвима, због чега су многе школе престале да раде. Ово је био разлог жучног сукоба између митрополита и Ракића.⁵⁵

Митрополитови поступци непрестано су изазивали негативно расположење према њему у Београду и све чвршће уверење да сарадња с њим није могућа. Најзад је, на састанку у Конзуларном одељењу Министарства, коме је присуствовао и приштински конзул Ракић, донета „озбиљна и непоколебљива” одлука да се митрополит Нићифор „с обзиром на његов штетан досадашњи рад и утицај на наше националне послове у Турској” смени и одстрани „од сваког посла у српским епархијама”.⁵⁶ Министар

---

51 ДСПКС, I-2, бр. 506.

52 ДСПКС, I-2, бр. 506.

53 Јовановић је имао лоше мишљење о митрополиту, о „злу раду његову”. Митрополит је за њега био „Циган из Баранде”, који „седи скрштених руку на шилтету у Приштини”, „не обилази епархију”, „на велики петак једе јавно шунку” и „у кући држи две три синовице” (Бајин 2016, 74).

54 Ракић, Милан, *Конзулска писма 1905–1911*, приредио А. Митровић, Београд : Просвета, 1985, 154.

55 Руски конзул Тухолка износи такође став да митрополит у питању овере диплома неће моћи изаћи као победник. „Овде је у питању једно право власти признато у свима државама да контролише све јавне органе па и учитеље. Општа тенденција реформне акције јесте одиста у томе да контролише власти, али тако исто и да их учврсти и да контролише народ. Овим би се начином одузела турским властима могућност контроле над учитељима, то на шта ће се они тешко решити. За тим, треба утврдити и то, да ли је то питање од тако велике важности. Оверавањем сведочанства признало би се дотичним лицима право да буду учитељи, и они би, на тај начин у неколико више пали под власт општина (које би их бирале) и Консулата (који их плаћа) а извукли се испод власти Митрополита чије уверење тада не би било потребно (ДСПКС, књ. III-1/1, бр. 51).

56 Архив Српске академије наука и уметности (=АСАНУ), Милан Ракић, 14331–12(6), Комисија у

иностраних дела Милован Миловановић је затражио од митрополита да поднесе оставку, што је он спремно прихватио.⁵⁷ Прихватио се и обавезе да Патријаршији предложи архимандрита Саву за администратора, образлажући да одлуку о именовању администратора може донети једино Патријаршија.⁵⁸

Рашко-призренски митрополит повукао се с положаја почетком 1911. године. Патријаршија је децембра 1911. именovala за митрополита Гаврила Дожића, кандидата владе Црне Горе. Иако га је првобитно подржавала и Србија, она је убрзо променила одлуку. Док је Дожић у Призрену чекао султанов берат, као потврду о именовању, Србија је решила да за митрополита доведе Богдана Раденковића, који је с тим циљем и замонашен. Одлука је образлагана чињеницом да Раденковић одлично говори турски и добро познаје прилике у Турској. Прави разлог је лежао у чињеници да је српска влада сматрала Дожића, као човека Васељенске патријаршије, а уз то пореклом из Црне Горе, мање поузданом личношћу за спровођење политике Србије на Косову и Метохији.⁵⁹ Између влада Србије и Црне Горе дошло је до оштрог сукоба око питања избора митрополита. Сукоб се потом пренео и на српски народ у Турској, који се, по ко зна који пут у својој историји поново поделио – овога пута око два митрополитска кандидата.⁶⁰

У кампању против Дожића била се укључила и Богословија. Под њеним надзором сазвана је конференција грађана на којој је присуствовао 11 еснафа, и збор је донео и потписао резолуцију у којој је било речи да се противе постављању Гаврила Дожића за епископа. Послали су телеграм у све општине Рашко-призренске епархије са садржајем: „Овдашња општина протествовала је код Патријаршије што је не питајући и не водећи рачуна о жељи епархије изабрала и хиротонисала Гаврила Дожића ... Молимо Вас да и Ви уложите протест, како би успели ослободити се оваквог наметања”.⁶¹ Ректор Димитријевић Дожића назива лудијом и бескарактером због његовог понашања за време школовања у Богословији.⁶²

Када је априла 1912. Политика објавила вест да је турска влада потврдила Дожића, министар спољних послова је наложио својим поданицима да се држе уздржано, а конзул Милојевић изнео мишљење да је та потврда оставила лош утисак на православно становништво Косовског вилајета, јер Дожић тамо ипак није имао већину, без обзира на то што су многи за њега агитовали.⁶³

У активности око избора рашко-призренског митрополита биле су током 1911. и 1912. укључене и руска и грчка дипломатија. У недатираном рукопису Милана Ракића налазимо податак да му је руски амбасадор саопштио како је добио одобрење из Петрограда да може помоћи Ракићу у његовом раду против Дожића, али и да је руска влада против Раденковића.⁶⁴ Са руске стране стизао је предлог да се за рашко-призренског митрополита именује дебарски митрополит Варнава, мада је истовремено руска дипломатија тајно убеђивала званичну Црну Гору да изгледи њеног кандидата Гаврила Дожића добро стоје.⁶⁵

саставу [начелник] Спалајковић, генерални конзул у Скопљу Јовановић, конзул у Приштини Ракић и секретар Тихомир Поповић – министру иностраних дела Миловановићу, 15. I 1911. (препис).

57 ДСПКС, IV-3/I, бр. 126.

58 Исто.

59 Маликовић 2000, 18.

60 Сукоб између Дожићевих и Раденковићевих присталица једном приликом се у Приштини завршио чак физичким обрачуном (Маликовић 2000, 44).

61 ДСПКС, IV-4/II, бр. 737.

62 ДСПКС, IV-4/II, бр. 793.

63 Маликовић 2000, 63.

64 АСАНУ, Милан Ракић, 14331–12 (17), препис писма Милана Ракића, недатирано, без адресата.

65 Маликовић 2000, 104.

Избијањем балканских ратова митрополитска афера је изгубила на значају. Раденковић је скинуо мантију и окренуо се световним пословима и дипломатији, а Дожић никада није преузео рашко-призренску епархију.⁶⁶ Он је, 1912. године, преузео новоформирану Пећку епархију.⁶⁷

Србија, углавном, није успела да политичким средствима и дипломатским путем реализује своје циљеве у Старој Србији. Показало се да је трајно побољшање положаја српског народа могуће само ослобођењем од турске власти, а једини начин за то био је рат, у који је Србија и ушла 1912. године. Ипак, за извесне успехе у Старој Србији, нарочито у вези са школством и очувањем националне свести код српског народа, несумњиво је од великог значаја била сарадња Рашко-призренске митрополије са Конзулатом у Приштини, без обзира на повремена неслагања и дисонантне тонове између ових институција и њихових представника.

Извори и литература

Необјављени извори

Архив Србије

Министарство иностраних дела – Политичко-просветно одељење

Министарство иностраних дела – Посланство у Цариграду

Архив Српске академије наука и уметности

Милан Ракић

Објављени извори

Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. I–1, приредио Андрија Раденић, Београд : Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука, 1991.

Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. I–2, приредио Андрија Раденић, Београд : Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука, 1998.

Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. III–3, приредио Михаило Војводић, Београд : Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука, 2014.

Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. IV–3/I, приредили Љиљана Алексић-Пејковић и Климент Џамбазовски, Београд : Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука, 2009.

Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. IV–4/I, приредили приредили Љиљана Алексић-Пејковић и Климент Џамбазовски, Београд : Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука, 2009.

Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903–1914. IV–4/II, приредили Љиљана Алексић-Пејковић и Климент Џамбазовски, Београд : Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука, 2009.

Документа о Рашкој области 1890–1899, приредио Милић Ф. Петровић, Београд : Историјски музеј Србије, 1997.

---

66 Вучетић 2006, 147.

67 О избору рашко-призренског митрополита 1911–1912. године видети и: Шалипуровић 1972, 323–337.

Ракић, Милан, *Конзулска писма 1905–1911*, приредио А. Митровић, Београд : Просвета, 1985.

Наративни извор

Поповић, Јанићије (1987): *Живот Срба на Косову : 1812–1912*, Београд : Књижевне новине.

Литература

Бајин, Зоран Д. (2016): *Мирослав Спалајковић : (1869–1951) : Биографија*, необјављена докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Београду.

Батаковић, Душан Т. (2007): *Дечанско питање*, Београд : Чигоја штампа.

Војводић, Михаило (1991): *Прилике на Косову и Метохији и политика Србије 1881–1912*, Историјски часопис 38, Београд : Историјски институт, Просвета, 163–192.

Вучетић, Биљана (2006): *Богдан Раденковић*, необјављени магистарски рад, Филозофски факултет Универзитета у Београду.

<http://www.eparhija-prizren.com> – званични сајт Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске.

Историја српског народа. VI-1, друго издање, Београд : Српска књижевна задруга, 1994. (Ракочевић, Новица, *Политичке и друштвене прилике*, 263–290; Микић, Ђорђе, *Политичка, културна и привредна стремљења*, 291–315).

Јагодић, Милош (2009): *Српско-албански односи у Косовском вилајету : (1878–1912)*, Београд : Завод за уџбенике.

Косово и Метохија у српској историји, Београд : Српска књижевна задруга, 1989. (Батаковић, Душан Т, *Улазак у сферуевропског интересовања*, 209–247).

Костић, Петар (1928): *Црквени живот православних Срба у Призрену и његовој околини у XIX веку : (са успоменама писца)*, Београд : Графички институт Народна мисао.

Маликовић, Драги (2000): *Избор рашко-призренског митрополита 1912. године*, Београд – Приштина : Институт за српску културу.

Недељковић, Славиша (2016): *Немирна 1905. година на Косову и Метохији*. Зборник Матице српске за историју 93, Нови Сад : Матица српска, 71–88.

Недељковић, Славиша (2014): *Рашко-призренски митрополит Мелентије и српски народ на Косову и Метохији (између истине и заблуде)*, Црквене студије 11, Ниш : Центар за црквене студије, Центар за византијско-словенске студије Универзитета у Нишу, Међународни центар за православне студије, 403–414.

Недељковић, Славиша (2003): *Учитељско питање : (проблеми изазвани премештајима српских учитеља у Старој Србији почетком XX века)*, Пешчаник : часопис за историографију, архивистику и хуманистичке науке 1, Ниш : Историјски архив града Ниша, 121–127.

Недељковић, Славиша (2012): *Царска повеља о добијању митрополитске столице у Призрену*, Истраживања 23, Нови Сад : Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за историју, 375–385.

Новаков, Александра Ж. (2014): *Средње школе у Османском царству : (1878–1912)*, необјављена докторска дисертација, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.

Слијепчевић, Ђоко (1991): *Историја српске православне цркве. књ. 2, Од почетка XIX века до краја Другог светског рата*, Београд : БИГЗ.

Шалипуровић, Вукоман (1972): *Културно-просветне и политичке организације у Полињу и Рашкој 1878–1912*, Нова Варош : Општинска заједница образовања.

Milun Stijović

**METROPOLITANS OF RAŠKA-PRIZREN
AND THE SERBIAN CONSULATE IN PRIŠTINA**

This paper presents the cooperation between the metropolitans of the Diocese of Raška-Prizren and Serbian consuls in Priština, as well as the metropolitans' work spanning the period from the foundation of the Consulate in 1889 up until the liberation of Kosovo and Metohija from the Ottomans. Moreover, it contains an account of the impact of the Kingdom of Serbia and their consuls on the decision that Serbs are to be appointed as metropolitans, and that they are to be delegated by the metropolitans themselves when one of them has resigned.